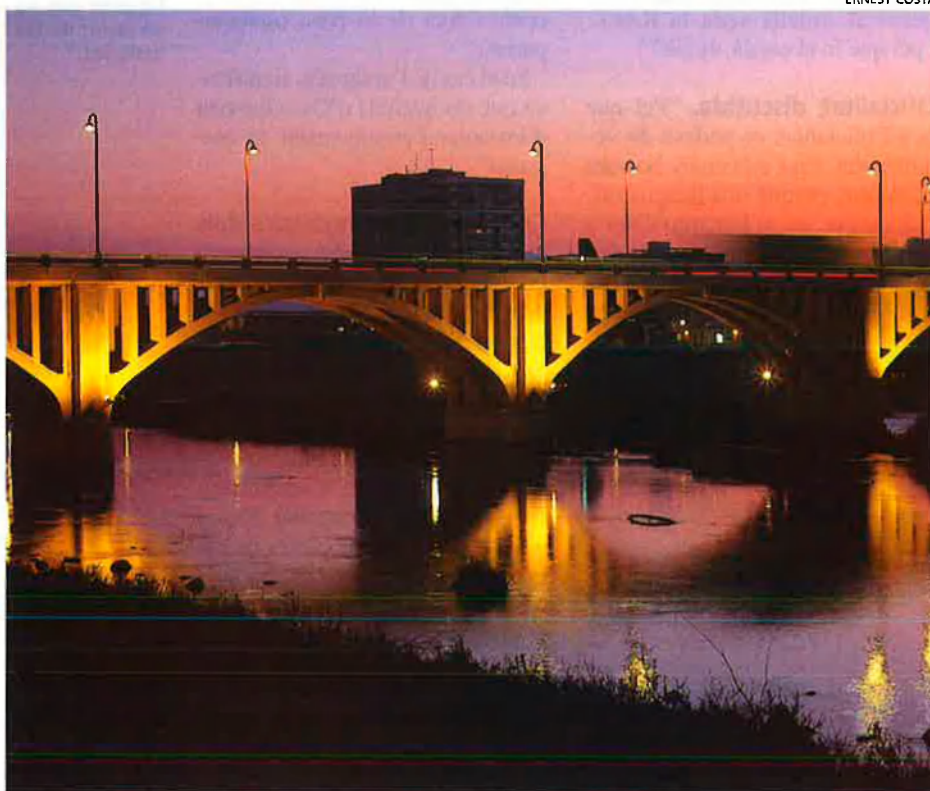

Enllà de l'administració

L'Associació dels Consells Locals de la Franja, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, l'Associació Cultural Matarranya i, recentment, l'obertura del Casal Jaume I a Mequinensa són plataformes de recuperació de la llengua i de la cultura catalanes de la Franja.

ERNEST COSTA

Vista nocturna del Cinca al seu pas per Fraga. La capital del Baix Cinca s'ha convertit, per la seva dimensió i la seva situació al centre del territori, en la capital cultural de la Franja.

La Franja és terra de frontera. Encara que dolga, perifèria. Perifèria administrativa aragonesa i perifèria lingüística i cultural catalana. Davant un panorama tal, hi ha garantida la discriminació de l'administració autonòmica i l'oblit del territori veí, Catalunya. Una prova n'és que la llei de normalització lingüística, l'anomenada Llei de Llengües, espera, encara avui, l'aprovació, ajornada *sine die*, fins que l'executiu aragonès (la Diputació General d'Aragó, DGA) no vulga fer un pas endavant.

Però fa ja un quart de segle que els sectors més compromesos de la societat demostraren una inquietud per salvaguardar i reclamar l'ús del català més enllà de l'oralitat i la

comunicació de carrer. És així que va nàixer l'Associació dels Consells Locals de la Franja (ACLF), en plena transició (1978), amb una visió global del territori. "L'ACLF va ser la primera associació (en ordre cronològic) que prengué el nom de la Franja i la voluntat específica de treballar per tot el territori. En el moment de la legalització com a associació, el 1982, comptàvem divuit consells locals, la majoria dels quals eren a pobles de la Llitera i l'Alta Ribagorça (incloent-hi Benavarri i Pont de Montanyana). Vam arribar fins i tot al Baix Cinca, però ens va ser impossible de crear un consell al Matarranya", explica Francesc Blanc, primer president de l'ACLF.

L'ACLF, que va arribar a comptar 250 socis, va participar en la comissió territorial d'Aragó durant el Segon Congrés de la Llengua Catalana (1986). "Aquest episodi va tenir molta importància per a nosaltres –recorda Blanc– perquè ens va permetre d'actuar amb caire d'entitat. Va ser una operació de captació de gent i de presència en la societat. Per exemple, després vam organitzar una campanya per dotar vuitanta-nou biblioteques de la Franja amb llibres en català".

Igualment, el Segon Congrés de la Llengua Catalana els obria les portes a noves relacions. L'ACLF, centrada bàsicament en les comarques de la Llitera i la Ribagorça, va promoure aleshores la col·laboració amb més punts del territori. "El concepte de Franja s'entenia, però era més fàcil parlar de la problemàtica cultural concreta d'un poble que no de la totalitat de la zona. D'ací ve que a Fraga, gent com Josep Galan o Francesc Ricart, de l'Institut d'Estudis Fragatins (avui Institut d'Estudis del Baix Cinca) comencessin a prendre consciència de Fraga com a possible capital cultural de la Franja, l'únic poble que posseïa una estructura de capital i era situat al centre del territori".

No obstant això, l'ACLF s'ha vist debilitada des de ben entrada la dècada dels 90, probablement perquè ha treballat per la Franja, un concepte més ideal que real que no ha quallat en la societat; però també, perquè ha preferit no adscriure's a institucions dependents de les administracions aragoneses, com l'Institut de Estudios Turo-lenses o l'Institut de Estudios Altoaragoneses, contràriament a l'Associació Cultural del Matarranya (ACM) i a l'Institut d'Estudis del

La situació de Benasc empitjora

Antoni Babia

Millorarà el benasquès si s'aplica la nova Llei de Llengües que vol impulsar a l'Aragó el socialista de la Franja Marcel·lí Iglesias? Ras i curt: no. La Vall de Benasc és la contrapartida negativa d'una llei que per a la resta de la Franja és sens dubte positiva. A l'esborrany de l'avantprojecte de la dita Llei de Llengües, els pobles benasquesos apareixen com a aragonesoparlants!! La minoritària presència de catalanoparlants de la Franja a la Comissió de Treball encarregada de redactar el text va descompensar la balança en favor dels partidaris de l'aragonesisme del benasquès. De debò creu el nou president d'Aragó que el ribagorçà que parlen a Bonansa, el seu poble, i el ribagorçà que parlen a Benasc són dues llengües diferents?

Als anys seixanta i setanta, l'enciclopedisme català més o menys oficial traçava mapes de l'àrea lingüística catalana situant Benasc i l'Aneto dins de les nostres fronteres. No s'amagava el caràcter perifèric i barrejat del seu dialecte, com no s'amagava tampoc al Capcir, a l'Alguer o al Bergantes, però de cap manera s'abandonava a la seva sort. Aquesta era la posició majoritària de la catalanitat oficial –amb l'excepció d'algun lingüista amb un criteri massa restrictiu del que és català i massa generós del que és aragonès–. I no parlo no-

més de la catalanitat il·lustrada; per a molts catalans de peu pla, muntanyers i estiuejants, la Vall de Benasc era cosa nostra.

Què està passant vint anys després? Doncs que enmig de la indiferència –que ja comença a ser tan nostrada com el seny– ens estem deixant perdre Benasc i l'Aneto. La modalitat benasquesa del català, espoliada del prestigi social, està essent desplaçada pel castellà a passos de gegant a mesura que l'economia de la zona es transforma del sector primari al terciari. Mossèn Cinto, excursionista *avant la lettre*, parlava català osonenc amb el seu guia Josep Sayó, i aquest li contestava en català benasquès. Avui, aquest acte de normalitat entre gent que comparteix llengua és cada vegada més difícil...

La complicada frontera entre les llengües catalana i aragonesa, que ha estat objecte de disquisicions entre els romanistes durant un segle, de cop i volta ha estat solucionada unilateralment des de l'Aragó. I nosaltres, muts i a la gàbia. És que la Conselleria de Cultura de la Generalitat no té res a dir-hi? I les Universitats catalanes? Què en pensa l'Institut d'Estudis Catalans sobre aquest afer que afecta directament les seves competències?

Autor de 'La franja de la Franja' (Empúries, 1997)

Baix Cinca (IEBC). Tot i així, restringida ara a les comarques de la Llitera i la Ribagorça, l'ACLF manté iniciatives com el Premi de Literatura Infantil *Desperta ferro!*, que reuneix 1.200 escolars, i la coedició dels llibres de la col·lecció "La Gavella", juntament amb l'ACM i el IEBC.

Mires comarcals. Per la seua banda, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca era rebatejat l'any 1990, quan va unir-se a l'Institut de Estudios Altoaragoneses (IEA), després de deixar un passat de mires més aviat localistes (Institut d'Estudis Fragatins, nascut el 1983).

"Nosaltres ho enfoquem d'una manera distinta de la dels Consells Locals de la Franja, perquè sempre hem tingut una visió de Fraga com del melic de la comarca", comenta Josep Galan, president de l'entitat des del 1990.

El IEBC, que compta en l'actualitat uns tres-cents socis, té com a objectius bàsics de normalitzar i potenciar la llengua i la cultura catalanes, a més de difondre estu-

dis sobre aspectes propis de la comarca. "Arribat un moment, ens vam trobar que havíem de triar entre la via popular i la via cultural. Ens vam inclinar per la segona, perquè ja teníem la gent de la cultura a la butxaca. El que trobem a faltar és l'activisme de la gent jove; sí que n'hi ha, però cal treballar-hi".

En l'actualitat, les principals activitats se centren en l'edició de lli-

bres i en "campanyes de normalització, en què distribuïm pels comerços adhesius i cartells en català, com els de 'rebaixes' o similars", després d'haver publicat durant set anys (1988-1995) la revista *Batecs* i d'haver organitzat cursos de català per a adults fins el 1993. De la mateixa manera, el IEBC ha estat una de les plataformes impulsores de l'elaboració de l'esborrany de la Llei de Llengües

'Desperta Ferro' és editat pels Consells Locals de la Franja; 'Sorolla't', per l'Associació Cultural del Mataranya; i 'Batecs', per l'Institut d'Estudis del Baix Cinca. Aquestes publicacions són exemples de l'activitat cultural de la Franja.

FRANJA DE PONENT

Vista de les salines de Peralta, a la Llitera. Un dels molts problemes que té la Franja és, justament, el de la seva desvertebració. No hi ha pràcticament comunicacions que posin en contacte els pobles del nord amb els del sud d'aquest territori fronterer.

ERNEST COSTA

(Llei de Normalització Lingüística), pendent d'aprovació.

Per la seua banda, l'Associació Cultural del Matarranya (ACM) amb seu a Calaceit, naixia el 1989 motivada per uns primers encontres culturals a la comarca, concretament a Vall-de-Roures i a la Freixneda, el 1987 i el 1988 respectivament.

"L'ACM es va crear a partir d'un grup de trenta persones de Vall-de-Roures, Massalió, Calaceit i Cretes bàsicament –recorda Ricard Solana, un dels impulsors del projecte–. Vam nàixer amb una intenció clarament comarcal, contràriament als Consells Locals, que tenien una visió més àmplia, de Franja, que nosaltres trobàvem massa ideal, perquè el territori es troba completament desvertebrat: no hi ha pràcticament comunicacions de dalt a baix; per això vam creure que calia

reivindicar, primer que res, la comarca".

L'ACM incideix amb força en el Matarranya amb l'organització, des de fa quatre anys, de cursos de llengua catalana. "Enguany hem organitzat cursos per a adults en deu pobles –explica Solana–. I esperem que s'aprovi la Llei de Llengües, perquè els assumem la Diputació General d'Aragó". Igualment, l'ACM és el motor de la Trobada Cultural Matarranya, que enguany serà la desena i que representa una fita important en la dinàmica cultural de la comarca. "Cada any l'organitzem en un poble diferent. Durant dos dies, a final de juliol, hi ha presentacions de llibres, actuacions musicals i exposicions. Normalment es coordina amb l'ajuntament del poble en qüestió i amb les associacions locals, per motivar-les a actuar. Les

primeres van ser difícils i dures; a la gent, li costava. Ara comença a respondre: per a l'any vinent ja hi ha quatre pobles que l'han demanada".

Casals Jaume I. Actualment, totes tres associacions treballen coordinades en accions conjuntes i en la llarga batalla per la normalització lingüística i la recuperació cultural. I totes tres troben a faltar l'activisme i la participació dels joves. Doncs bé, l'obertura del Casal Jaume I a Mequinensa pretén paliar aquesta manca. "Volem arribar a totes les franges d'edat, dels més joves als adults –comenta Guillem Chacon, coordinador dels Casals Jaume I de la Franja–; per això fem activitats en què s'involucra tot el poble o en col·laboració amb casals del País Valencià".

Amb 150 socis des que es va crear, la tardor passada, el Casal de Mequinensa és la punta de llança d'un projecte que aspira a articular tot el territori. Aquest és el primer de cinc casals, encara en estat embrionari, si bé ja es pot anunciar l'obertura del segon a Fraga, el pròxim mes de maig; un altre a Calaceit al llarg del 2000 i per al curs 2001-2002 a Tamarit de Llitera i Benavarri.

La introducció dels Casals Jaume I intenta de jugar, de bell nou, la carta de la unitat territorial, cohesionada i coherent, per la qual apostava l'ACLF: senzillament, per la Franja.

Eliseu T. Climent

Dilluns vinent, 21 de febrer,
amb EL TEMPS un nou exemplar
d'EL TEMPS AMBIENTAL.

Reserveu-lo al
vostre quiosc

ALIMENTS TRANSGÈNICS

Com és menja això?

